

ს. ჯ. ბ. ნ. მ. გ. ი. მ.

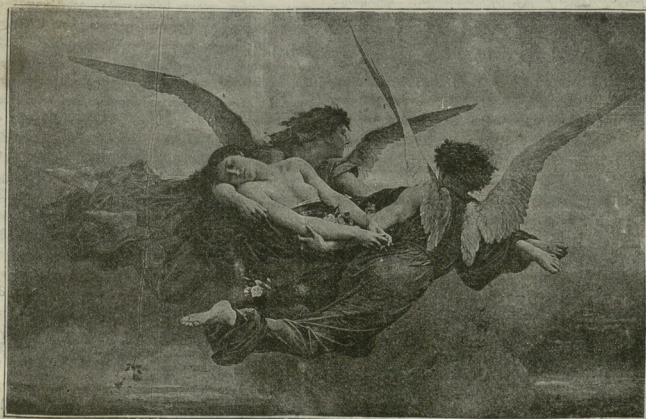
საღმრთაობის და სამეცნიერო ნახატებიანი ზეგანი, ზამოსის ქოვალ კვირა ღმს.

№ 3.

იანვარი 8, 1895 წ.

№ 3.

ზინარსი: სასოფლო სკოლა და იმისი მნიშვნელობა ი. როსტომაშვილისა. — იველის ორი წლის ნაღვლი გ. შერე-
 დღისა. — საურადღებო ამბები. — სვეტიცხოველი საქუბები. — სენინარის საქმე ქუთაისში. — კ. დ. ყიფიანის საიუბილეო წარმო-
 დგენის გამო ბალტაზარისა. — პარიჟი საზღვარგარეთელისა. — ზნ. მესარიონ მიქაძეს კ. თეაროქილაძისა. — იველის ფოსტა. —
 ქუთაისის ბანკის განცხადებანი.

ანგელოზების სულის წაღება.

სასოფლო შკოლა და იმისი მნიშვნელობა

ას შემდეგ, რაც ბატონ-ყმობა გადაეარდა, მოსპობა უფლება ბატონისა გლეხის პიროვნებაზე და მის ქონებაზე, მაგრამ იმავე დროს, მოსპობა ბატონის ზრუნვა—პატრონობაც გლეხზე და მის ოჯახზე. წინათ ბატონი იცუვდა თავის გლეხს სხვის თავ-დასხმისგან, მწუხარებისგან, მძლავრობისგან და ხშირათ ზნეობით და ნიეთიერთაც შევიდოდა მას მოუსალოდამში, ავად მყოფობაში, სახლ-კარის და ქონების დაწვაში და სხვა უბედურებაში. ახლა, ვათავისუფლებას შემდეგ, ყველა გლეხს თვითონ უნდა ეცხოვრა, თვითონ, საკუთარი ჭკუით და ცოდნით უნდა ეზრუნა ოჯახისათვის. როგორც პიროვნული უფლების და საკუთარი ქონების პატრონა, გლეხს ახლა საკუთარი შრომით უნდა მოეპოვებინა ნიეთიერი კეთილდღეობა და დამოუკიდებელი ცხოვრება. მიძიდე დრო იყო ეს დრო გლეხისთვის, რადგან ეს სრულიათ მოუშხადებელი აღმოჩნდა ახალი ცხოვრებისათვის; მაგრამ, აღფრთოვანებული თავისუფლებით და საკუთრებათ მიზომილი მამულითა, ის მხნეთ შეუღდა მუშაობას და დღესაც მუშაობს... მაგრამ ამათი მისმა მუშაობაში საუკუთროებით განმტკიცებულმა მარჯვენამაც კი ვერა გააწყურა-რა და ნიეთიერი კეთილ-დღეობა და დამოუკიდებელი ცხოვრება, მაინც და მაინც, ვერ მოიპოვა... აღმოჩნდა, რომ ლიტონი ძალ-ღონე მკლავისა და მამა-პაპური მცირე ცოდნა-გამოკდილება არ კმარა კეთილ-დღეობის მოსაპოვებლათ. აღმოჩნდა, რომ საქიროა გონებითი განვითარება და დროს შესაფერი ცოდნაც! ამ სულიერი თვისებების საქიროება განსაკუთრებით განცხადდა მას შემდეგ, რაც გლეხს მიენიჭა ზოგიერთი საზოგადო და მოქალაქობრივი უფლებანი! აღმოჩნდა, რომ საქიროა ზნეობითაც აღზდა ხალხისა, საქიროა შენაცვლება ძველი ბატონ-ყმური პრინციპებისა უფრო განვითარებული და ჰუმანური რწმუნებით... ერთი უკეთესი და უმთავრესი საშუალება ამისთვის იყო და არის სახალხო შკოლა და, აი, დაიწყეს მისი დაფუძნება აქა-იქა ჩვენში და რუსეთში. მაშინ რუსეთში მეტათ მიძიდე ნაბიჯით მიდიოდა ეს ახალი საქმე, მაგრამ, სულ სხვა არის ახლა: სკოლის დღესღამე და წარმატებამ წერა-კითხვაში, ანგარიშიში და საეკლესიო გლობაში ძირიანათ შეტყვევალა შეხედულობა შკოლაზე და დღეს იქ ხალხს სრულიათ შეგნებული აქვს შკოლის წერა-კითხვის და საზოგადოთ სწავლის საქიროება-მნიშვნელობა. სამწუხაროთ, სულ წინააღმდეგი შედეგი მოჰყვა ამავე დროს და ამავე საქმეს ჩვენში. მიზეზი ამისა იყო ის, რომ, როდესაც იქ, რუსეთში, უმთავრესი ძალათ

ამ შკოლების დაფუძნებისა იყო ერობა, ჩვენში ბოქოულები იყვენ და დღესაც ესენი არიან. იმ დროს, როდესაც ერობა სრული თავ-დადებით და გულით ეკიდებოდა ამ დიდ-მნიშვნელობიან საქმეს, ჩვენი მოხელენი მზალოთ უმადლესი მთავრობის ყურადღების დასამსახურებლათ ცდილობდენ ამ გვირივე შკოლების დაფუძნებისა და მათი შესანახის ხარჯის განახრებე ხალხს ძალით აწერინებდენ ხელს. იმ დროს, როდესაც რუსეთში ერობა ყოველ საშუალებას ხმაობდა, რომ შკოლა პედაგოგის სრულს მოთხოვნილებებზე აეგო, ჩვენში კედაგოგია სრულიათ უკუაგდეს შკოლიდან და მისი პედაგოგ-დღეობა მზალოთ დიქტატორებისა და ინსპექტორების პირად განძრახებებს და შეხედულებებს დაუმორჩილეს და დაუმონაგეეს... ასეთმა არა სანუგეშო მდგომარეობამ სახალხო შკოლისამ ჩვენში მოიტანა ის ნაყოფი, რომ ჩვენმა ხალხმა სრულიათ გული აიკრუა ამ შევიერი დაწესებულებებზე და როგორც არა ერთი და ორი მაგალითი ყოფილა, რამდენიმე წლის ნაამაგარი შკოლაც კი დაუტეხიათ. ასეა დღეს საქმე და თუ არ ეილონეთ რამე და საქმეს არ ეუშველეთ რამე, ჯერ კიდევ ბევრი წყლი ჩაივლის, სანამ ჩვენი ხალხი მიეწყრება შკოლის მნიშვნელობის და საქიროების შეგნებას. უამისოთ კი მოგვსენებათ ვერას გზით ვერ დაეაწყებთ ხალხს ვერაოსი ცივილიზაციას... გადადება საქმისა ხეალოსთვის ყოველად შემუდლებულია და უნდა ყველა საშუალება ეხმაროთ, რომ საქმეს ახლავე ეუშველოთ. ერთათ ერთი საშუალება დღეს დაცემული შკოლის ფეხზე დაყენებისა და მისი ნამდვილი მნიშვნელობის განვრცელებისათვის ხალხში, ჩვენის აზრით, არის დახლოებება შკოლისათ თვით ხალხთან; ხოლო, რადგან ხალხი მზალოთ მაშინ დაუახლოვდება შკოლას და იზრუნებს მასზე ისე, როგორც თავის მაწოვარზე, როდესაც, თვით კანონი მოუწოდებს ხალხის რჩეულებს შკოლის საქმის წარმოებაში და განკარგებაში, ამიტომ საქიროა ეცუვლოთ, რომ მიენიჭოს ხალხს უფლება ყველა შკოლისათნ სოფლისგან ამორჩეული რამდენიმე პირისგან შემდგარი სამზრუნველო იყოლიოს, რომლის სრულს განკარგულებაში უნდა გადავიდეს, როგორც ყოველ წლიური შემოსავლის და ხარჯთა აღრიცხვის საქმე, ისე უფლებმა, იზრუნოს შენობაზე, მოწყობაზე, სწავლაზე, ხიერიანი მასწავლებლის ყოლაზე და სხ... ერთი სიტყვით, საქმე ისე უნდა მოეწყოს, როგორც ეს მოწყობილი აქეთ ჩვენ მეზობლებს სომხებს. მთავრობის მოვალეობა აქ ამ მზალოთ ის იქნება, რომ წელიწადში ერთხელ-ოორჯველ დახმედოს შკოლას და განმწეროს, რამდენათ კანონიერათ და ერთგულათ ასრულებენ სამზრუნველოები და მასწავლებლები თვითნათ მოვალეობას...

„კვალის“ ორი წლის ნალექი

ჰედვარი *

მფრო გამწვანებული ბრძოლა „კვალს“ შეეძინება ჩვენ მეთაურ ინტელიგენციასთან ქალაქის არჩევნების დროს. ამ კამათობაში „კვალს“ ხელმძღვანელი დაჩინ მარტო-მარტო, იმ ხანებში ამ ორ, სამ კაცს თითქმის თანამგარანობი აღარაინი ჰყოლია. მით უფრო საშინელს გარემოებაში ჩაეარდა „კვალს“, რომ მას შემთხვევა ბრძოლა ერთს ათასთან და აქედან უნდა წარმოიღვინოთ, რა უსამართლო იქნებოდა მისი თანამშრომლების მდგომარეობა. „კვალს“ დასწამეს ორგანიზაცია და ერთს მის თანამშრომელთაგანს გამცემობაც. აი, საქმე რას-ში მდგომარეობდა: გამოვიდა ქალაქის ახალი თვით-გამგეობის წესდება. ამ წესდებაში კანონმდებლობაში უპირატესობა მიანიჭდა შეძლებულ მოქალაქეებს. მაშასადამე არჩევნების დროს ამორჩევის უფლება უმეტეს ნაწილათ სომეხს უნდა რგებოდა, როგორც უფრო შეძლებულს მოქალაქეებს. ორი ათასს ერთს ქალაქის ამომრჩეველებში ათას ხუთასზე მეტი სომეხთაგანი აღმოჩნდა, ხოლო ქართველების ამომრჩეველთა რიცხვი ოთხასს არ აღემატებოდა. რა იყო მიზეზი ასე უსწორ-მასწორათ უფლებების განაწილებისა? უეჭველია, უმაღლესად დამტკიცებული ახალი საქალაქო გამგეობის წესდება. მაშასადამე აქ რა შუაში უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, რომელთაც უფლება მიენიჭათ და უნდოდათ ამ თავისი საკუთარი უფლებით ესარგებლათ. ჩვენი ქართველი ხმოსნები საქმეს ძირში არ ჩაუყვირდნენ და დაიწყეს ისე მოქცევა, როგორც შეშვენილ ნორჩ ყრმას, რომელიც, დევნება თუ არა მიწაზე თავისი უხერხულობის გამო, მორთავს ღრიალს და დაუწყებს მიწას ცემას, თითქოს მიწა ყოფილიყო მისი და ცემის მიზეზი და არა გაუფრთხილებლობა და უხერხობა. „ცხენს გვრადერი დააკლეს, უნადირი დამტერიეს.“ სწორეთ ასეთი საქმე მოუვიდათ ქართველ მეთაურ ინტელიგენციას. შეეჩნა მითქმა-მოთქმა, დაიწყეს ჩივილი, სომეხები გეგრაგინა და იმდენზე მივიდა მათი უსაფუძვლო სჯა, თითქოს საქართველოს ვინღაც საოცარი მტერი შემოსეოდეს. ქართველი ხმოსნები იწვეოდნენ დიდსა და პატარას ბრძოლისათვის. ასეთს უმართებულო მოქმედებას მით უფრო ცუდი ბოლო მოადედა, რომ მტრობა საშვილიშვილო და აიოუფხერბული უნდა დაბადებულყო ორს მებრძოლს ერს შუა, რომელნიც ისტორიული კულტურით, ნათესა-

ობით ძველთაგანვე შეკავშირებული ყოფილან და ერთი მგორის ისტორიაზე მჭიდრო გავლენა ჰქონიათ. ვანა დრო იყო ერთ ბელში მყოფ ორ მებრძოლს ხალხს შუა შეურთიგებელი განხეთქილება დაარსებულყო მარტო იმის გულისთვის, რომ მომავალ ქალაქის საბჭოში ქართველი უფრო მეტი იქნებოდა ხმოსნათ, თუ სომეხი? ამ შემთხვევაში ჩვენ რომ პოლიტიკურათ უფრო მომზადებული თაობა გვეყოლოდა, სულ სხვანაირათ მოიქცეოდა. რაკი კანონის ძალით ერთ მებრძოლს მეტი უფლება ჰხვდა, ვიდრე მეორეს ქალაქის საერთო გამგეობაში, რაკი და წესი მოითხოვდა ერთი და მეორეც ძმურათ შეთანხმებულყოფენ და ამომრჩეველების რიცხვის რაოდენობისამებრ ვაეყოთ უფლება ქალაქის მართვაში. ათას-ხუთასი ამომრჩეველი რომ სომეხი იყო, ოთხასზე ზევით არ აცილებულა ქართველი ამომრჩეველი. მაშ რა უჭირდა, რომ ორ მესამედ სომეხებში ერთი მესამედი ქართველები ყოფილიყვნენ. რა ცუდი იქნებოდა, რომ ორმოც-და-ათ სომეხ ხმოსნთან ოც-და-ხუთი ქართველი ხმოსანი დამსდარიყო მომავალ ქალაქის საბჭოში, ან თუნდა ორმოც-და-ათ სომეხთან ოც ქართველი ყოფილიყო? ასეთ განაწილებაზე დიდი სიამოვნებით დათანხმდებოდნენ სომეხები; მაგრამ ჩვენმა მეთაურებმა დაიჩინეს, არა ჩვენ თანტოლთ უნდა ვაეყოთ უფლებათ და იმას კი აღარ მიხედეს, რომ კანონმდებლობა, რომელიც შეძლებულზე ამაყობდა ამორჩევით უფლებას, კანონის დარღვევის ნებას ანავის აძლევდა. ხოლო ჩვენი მეთაურების გაჯიუტება იმას ნიშნავდა, რომ თქვენ უფლება მოიკლეთ და ჩვენ გადმოგვეციოთ. აი, ასეთმა მოუფიქრებელმა აკეთებებმა გამწვანვა ბრძოლა, რომელსაც შედეგათ მოჰყვა მებრძოლ ერთან დაუცხრომელი შურის და მტრობის ჩამოგდება. „კვალმა“ მხარი არ მისცა ასეთს ურიგო მოქმედებაში ჩვენს მეთაურებს. იმან დაჰკმო ზოგიერთების საქციელი, რომელთაც პირადი უკმაყოფილება გვარტომობაში გადაქონდით და ასეთი მოქმედება „კვალმა“ საშიშოთ მიიჩნია მომავლისათვის; რადგან ამით, აღრე თუ გვიან, გამართლდებოდა სახელოვანი პოეტის წინასწარმეტყველება:

„ვით მაშლი სხვის მამალს დამტყდეს და წაეკიდოს, მს სტეპოს და თეთი იცემოს, დაქობნობს და ეკიდოს; რა ორცე დადღუნდი მაღლა ნასოს, ზირი ჭკიდოს, კრეჭ ქანთლი და კანთი დანჩათუქნათ, აგეთ, დიდოს!“

მართლაც რომ ასეთი ამბავი შეეძინება ტფილისის ქალაქის საბჭოს ამ ბოლოს დროს, რომელსაც ერთმა ხმოსანმა აღძრა ქალაქის შკოლებზე კითხვა. ანლა ყველასთვის ცხადია, რომ ქართველ ხმოსნებს

*) მს. „კვალი“ № 1

უარი რომ არ ეთქვათ კენჭის ყრავზე და ზოგიერთ ურიგო ხმოსნების მაგიერათ ქართველები დაბანდნულნიყვენ სატკაში, უეჭველათ ქალაქის შკოლების საქმე საფრთხეში არ ჩაეარდებოდა. აი, ამისთანა საქმისა და სხვა კიდევ უფრო მიწვევი გარემოების შიში ჰქონდა „კვალს“ და მის თანამშრომელს, როცა მან თავი გამოიღვა ამ არჩევანების შესახებ და არ დაიჭირა ქართველი ხმოსნების მხარე. იმ დროს „კვალს“ მიეცა შემთხვევა საესებით გამოეთქვა ამგვარი გარემოების შესახებ თავისი შეხედულება ქართველ-სომეხთა ურთიერთობაზე. აი, რა სიტყვებით გამოარქვია „კვალმა“ ეს აზრი: ქართველი ერთი და სომხისა ისტორიულს გარემოებას ერთს ფარგალში მოუწვევდევია. მათი ეროვნული წარმატება ბევრ შემთხვევაში მათ ურთიერთობაზეა დამოკიდებული, მათი საერთო მოსაგერბელი მანე გარემოება ის არის, რაც ეწინააღმდეგება მათს ბუნების ალორძინებას. მაშასადამე იხირონ სხელი-ხელი ჩაკიდებული უნდა ეწინააღმდეგვან ყოველს ასეთს გარემოებას, რაც კი დაუშლის მათს თვითარსებობას, მათს ეროვნულ წარმატებას. ამ შემთხვევაში ერთობა ძალა და ვანცალკეება სისუსტე. აქედან ცხადთ უნდა ქართველი და სომეხი გეარტომობის წარმატებაში ქართველსა, რომ მთხენი განუყოფელი ძებნა უნდა იყონ და არამც თუ მართო ესენი, არამედ ამათან სხვა ტომის გრიც, რომელნიც კავკასიაში დაბინაებულან და ილუწიან თავის გეარტომობის განვითარებისათვის, ცდილობენ მის ალორძინებას, წარმატებას, განათლებას და თვითარსებობის დაცვას, ჩვენ უველა ისინი ძებნათ უნდა მივიჩნიოთ, მათ დაუახლოვდეთ; უყუთ გაეცნოთ ჩვენი თავი და შეერთებულნი ძალით დევაღეთ წარმატების გზას. აი, ამ პრინციპის ძალით ჩვენ ეწინააღმდეგეთ მაშინ ისეთს პიროვნულს მოქმედებას, რომელსაც შეეძლოა გეარტომობის ურთიერთობაში კეთილი დამოკიდებულება დაერღვია, ამ პროგრამის გამოცხადების დროს ერთი ფრიად საგულისხმო საკითხი იყო ჩვენ მოპირდაპირეებისაგან აღძრული, რომელსაც იმ დროს პასუხი ვერ ვაძვეციტ სხვა-და-სხვა გარემოების გამო. განა შესაძლებელია ისეთ ხალხთან დაახლოვება, რომელიც თავისი ვაკატორის მეოხებით სახლში ჩაუდგომია, ჩვენს ადგილ-მამულს იჭერს და ჩვენს ხალხს აღარინებსო? როგორ შეიძლება იმისთანა ხალხთან საერთო რამე ეიჭონოთო, რომელიც ეკონომიურათ გეჩავრავს და ჩვენს სარჩობადადებულზე ხელი მაგრათ ჩაუვლიაო? მართლაც რომ ეკონომიური ბრძოლა ქართველებსა და სომეხებს შუა დიდს უბედურებას შეადგენს; მაგრამ აქ მართლაც ბარ მამაციის“ ძახლით და უფრისძიებით

ვერას გაეარეგებთ. ამითი ისევე ჩვენ თავს ვაგნებთ, რადგან დიდს მტერს პატარასაც ზედ შეუტყუებოვრებთ.

„არ გათვორღება ყორანი, რა გინდ რომ ხეხო ქეიშითა; მტერნი არ შეგვიბრალებენ ვაგლახითა დეიშითა“.

ეკონომიური ბრძოლა განა თვით ჩვენს შინაურობაში კი არ არის? თვით ჩვენი შეძლებული, ფულით გამოდღრებული, იმერლობა თავისსავე საწყალს გაღარბებულს მომე-იმერელს სულსა წედის და, როგორც მოგვხსენებთ, გინდ მგელს შეუტყამივარ, გინდ მელისფერს ძაღლს, სულ ერთია. საქმე იმაშია, რომ ეკონომიურს ბრძოლას არაფერი საერთო არა აქვს რა გეარტომობას ურთიერთობასთან. იმ დროს, როდესაც მღღარი იმერული ღარიბი იმერლის მიწა-წყალს იფლობს, წარმოვიდგინოთ, ოსმალები შემოაკეციენ. რას ენახათ? მაშინვე ეს მღღარი და ღარიბი, ერთმანეთის დაუძინებელი მტერი, ხელი-ხელს მიცემენ ერთმანეთს და მძურათ შეკავშირდებიან ოსმალების მოსაგერბელათ. განა ეკონომიური ბრძოლა თვით ორ ლეიბ-ძმა შუა არ არსებობს? ხშირათ შეძლებული ძმა შეუძლებელის ძმის ადგილ-მამულს იგირავენს და ბოლოს საჯარო ეკატობით ირჩენს თავის საკუთრებათ. უეჭველია, აქ გაფუცქნილი ძმა მტრათ ჰუას ვადაკიდებული ფულიანს ძმას, რომელმაც მისი ადგილ-მამული დაინაკუთვას; მაგრამ, აბა, მოვარდეს გარეშე ავახუცა და დეუცეს შეძლებულს ძმას თავზე გასაუცქეთ. მის ყვირილზე ყველაზე უწინ მისგანვე ტყავ-გართმეული ძმა მარბის ევრაგი ძმისსაშველათ. ვინ იტყვის, რომ ეკონომიური ნიადაგზე არ უნდა ეიბრძოლოთ სომეხებთან? მაგრამ ქართლ-კახეთმა თვითონ თავისი ძალღლით უნდა გაიუფრებინოს საკუთარი მდგომარეობა და მხოლოთ ამ საშუალებით უნდა იქსნას თავი სომხის კაპიტალის ბრძკალეებისაგან. მაგრამ ასეთს ბრძოლას გეარტომობის სიძულელი კი არ უნდა მოყვეს, ამიტომ რომ ეს თვით ჩვენი ერის დამღუპველი შეიქნება. ახლა ჩამოეთვლით ის ღონისძიებანი, რომლითაც ჩვენ უნდა ეებრძოლოთ სომხის კაპიტალს? მიუცილებლათ, უნდა ეიხზაროთ იგივე იარაღი, რა იარაღითაც სომეხი გამოდღრდენ და ჩვენ მათ ეალში ჩაგვლეს. ჩვენი უნდა ვაგხსნათ ჩვენი საკუთარი სამერყველო და შემუხრეო ბანკები, უნდა დეფარსოთ სამეურნეო და სამერყველო ასსოციაციები, უნდა ეისწავლოთ ეაქრობა და აღებ-მიციმობა. ვაგხსნათ ჩვენივე საკუთარი მოთხოვნის ღებქმები, ახლა, მაღლობა ღებქმის, ჩვენი სამეურნეო და სამერყველო სალოთერთო ბანკის წესდება დამტკიცდა, რალას ეუცდიოთ

მეუღლეთ მის გახსნას, რომ ყოველმა ქართველმა ახლოვე იქ დაბინავს თავისი ფული, ამას ვარდა უნდა დაარსდეს ასსოკიაცურები, ანუ ამხანაგობანი ლეონისა, ჭირანბულისა, ხე-ტყისა, მადნეულობისა, ბრეშუმზამბა-მატყისა, ხილეულობისა და ყოველი ნაწარმოებისა. ყველა სამამასხლისო სოფლებმა უნდა შეადგინონ თავის საკუთარი ამხანაგობანი და გაიჩინოს საერო თანხა, კაპიტალი, რომ ამ კაპიტალით დაჭირებდნენ დროს ხელი მოინაცვლოს. ახლა, მაღლობა ღმერთს, ყოველს კერა კაცს და ყოველს საზოგადოებას და თემობას სახელმწიფო ბანკში გახსნილი აქვს ნდობა სულ იაფი სარგებლით. ყველას შეუძლია აქ ხელი გაიმართოს და მევენამე თავიდან მოიცილოს. აი, ამგვარი შვერთებული ძალით მაღელ წამოდგება ფეხზე ჩვენი ქართლ-კახეთი, გამოვა სომხის მოვენის და ჩარჩის დაეინდობიდან, იხსნის თავის ადგოლ-მამულს მის გარეულობისაგან და მაშინ ხომ საყვედურც თავისთავით მოისპობა სომხებზე. მაშინ თვითონ სომხებიც უფრო პატივისცემით, მორიდებით და ძმური სიყვარულით დაუწყებენ ქართველს ხალხს ცქერას და რაკი ამ ორს მონათესავე გვარს სასაყვედურო არა ექნებათ რა, ეკვი არ არის, უფრო დაუახლოვდებიან ერთმან-

ეთს და ძმური კავშირით შეუდგებიან თავის ერთგულების კეთილდღეობის ძებნას. აქედან ცხადათ დაუბნინახავს ჩვენი მკითხველი, რომ ჩვენი ერის ეკონომიურათ განათვისუფლება თვით ჩვენი ცნობიერს მეცადინეობაზე და მოკიდებული, ჩვენივე შეგვიძლია საერთო ძალით ვიხსნათ ჩვენი თავი სხვის ელისა და ვახსნავან. მაშასადამე დღეს თუ სხვის კაპიტალისაგან დახარული ვართ, ეს თვით ჩვენი უმოქმედობის, მოუხერხებლობის და სიძაბუნის ბრალია. ეკონომიურათ ჩვენი დაღატაკების მიზეზი ჩვენივე ვართ და სხვას ამის გულისთვის ან რათ უნდა ვამტყუნებდეთ, ან რათ უნდა ვემტერებოდეთ? გავანძრაოთ ხელი, შევერთდეთ ამხანაგობათ, ფული ხომ ადვილი საზოგენელია სახელმწიფო ბანკიდან ყოველ გვარ წარმოებისთვის. რაღა გვებარკობებს? მეუღლეთ ეკონომიურათ განათვისუფლების საქმეს და მერე კი გინდ სომხებთან, გინდ მაჰმადიანთან, გინდ მთის ხალხებთან გზა გაკვეთილი იქნება. მათთან კარგი განწყობილება და მეგობრული ურთიერთობა საარგებლობის მტეს, ზარალი არას მოგვცემს.

გ. წერეთელი.

(შეაფეგო აქნება)

საყურადღებო ამბები

შოგენფერს მოველოდით, მაგრამ ოციკიალური ვაჭეთის „კავკასისაგან“ კი არ მოველოდით ისეთს უცოდინარობას ჩვენი კავკასიის კულტურული ხალხებისას, როგორც მან გამოიჩინა თავის „ნაწიში, საცა იგი ძალიან სასტიკი ენაკრობა ტფილისის ქალაქისთვის, პ. იზმაილოვის, სურვილსა, რომელიც არის სურვილი ყველა კავკასიის ხალხებისა განურჩევლათ გეოგრაფიკობისა. „კავკასის“ აზრით ქართველ-სომხები და მაჰმადიანნი თითქოს ისეთი ყრუ და ევლუთა ხალხი ყოფილიყუნ, რომ მათ არავითარი სამართლიანობის გრძობა არ ქონადეთ, ვითომც ამ ხალხებს ძველათ არც ამოჩჩეული მოსამართლეები ყოვლადესთ და არც მშვიდობიანობასა და სამართლიანობის წესი და რიგი ქონადესთ. თუ ასეა, მაშინ წერილობითი საბუთები და კანონმდებლობა, რომელიც ჩვენ ძველთგან დაგვიჩენია, სულ მოჭრებულსი ყოფილა. ნეტა ეციადეთ, რატომ არ გაახსენდა „კავკასის“ ვაჭეთს საქართველოს საჯულის მღებელნი: მთავრები, მეფე-

ები და ეკლესიის თავნი? რა იქნენ აღბუთსი კანონები, გიორგი ბრწყინვალის წესდებულება, მთის ხალხების გასასამართლებლათ დადგენილი, ეახტანგ მეფის საჯულისდება, კათალიკოსის კანონება, ან სომხის კანონები. ვინ არ იცის, რომ უწინდელ მეფეების დროს ჩვენ გეყოლია ამორჩეული მოსამართლეები და სამართალი უწყვეტათ სწრაჟათ და მიუღდამგლოთ? თუ იქნება ჩვენი ორი ზონს წლის კულტურის დარჩაკში ვავილოთ კავკასიის ხალხები ამ ბოლო დროს ისე დაყრუედენ, რომ სამართალი, თუ არ უტოო ენაზე, ჩვენს სამშობლო ენაზე აღარ გვემის? რაც მართალია, მართალია, სწორათ ჩვენი ერი დღეს სამართლის მოსმენისათვის ძალიან გამოყრუედა; მაგრამ ამის მიზეზი მხოლოთ მარტო ის არის, რომ ჩვენს ხალხს მის გაუგებარს ენაზე აძლევენ საუკეთესო სამართალს და მართლაც, რომ დღეს სამართალი მაღალ გონება-განვითარებულ და გონება დამჯდარ მოსამართლეებისაგან კი არ გვეძლევა პირდაპირ, არამედ იგი გვეძლევა უეცი მთარგმნელების პირით. დღეს სამართალი ხალხისთვის კი არ არის, არამედ მხოლოთ ჩვენი ხალხის გაუგებარი ენის გულისთვის ყოფილა დადგენილი და მხო-

ლოთი იმ მაღალ მოსამართლეების კეთილცხოვრებინათვის, რომელნიც, თუ არ ჩვენთვის გაუგებრის ენაზე, ჩვენს სამშობლო ენაზე ვერას ვაგვიგებინებენ. ტყუილთ ნუ აბრალებს „კაკანი“ ამირჩულ და ნაფიც მოსამართლეების მოუტყემლობას იმ გარემოებას, ეითამც ქართველს სომეხი ძულდეს და სომეხი მაჰმადიანს, რომ მაჰმადიანს სომეხი არ ძულს, ამის მაგალითი, ვოგანებ, თვით მაჰმადიანებმა დაამტკიცეს, როცა ასე სიყვარულით და თანადიხობით ეგებებიან სომხის პატრიარქს, ხრიმიანს, და იხოვერ მის უწმიდესობისაგან ლოცვა-კურთხევას. რაიცა შეგებმა ქართველებს და სომეხებს, იმათ ერთმანეთის ენა ძალიან კარგათ ესმით და ამ ორივე ძეგლათვან განათლებულს ვინ უწინაც ჰქონია თავის შესაფერი და კარგათ განვითარებული სამართალი, რომელსაც ამტკიცებს ხალხის საშროთ დაბადებული ანდაზა: „სამართლით მოკრილი ხელი არ მეტკინებაო“. სამწუხაროთ, ამასვე ვერ ვიტყვით ახლანდელ მოსამართლეებზე, რომელთაც არც ჩვენი ცხოვრება იციან, არც ჩვენი შეგუდლება სამართლიანობაზე, არც ჩვენი წარსული კულტურის გაგებათ რა. იმათი ჩვენ არ გვესმის და ჩვენი იმათ, ამიტომაც მათი სამართლიანობისაგან ჩვენ ხშირათ ხელფხვც გეტკივა და ყელ-კისერიც.

„შეიმართვე პტივეკუმულ ახალ-სენჯის, ზუგდიდის, ლესუმის და აფხაზეთის სამღვდელოების დეპუტატებს, რომ თუ მართალ, როგორც მქაქე ბრძანებს: სსსუღმმ-ღვანელო წიგნების ყადაგ-გუდიფასათვის ისღან 100 მანეთს, ეს 100 მანეთი სამღვდელოებამ ახალ-სენჯის წიგნის მღაზას დაუნინოს და წიგნის მღაზას შირობით შეკერვას პტივეკუმულ სამღვდელოებს, ნცგვლით იმისა, რომ მათი შეილება დღეს ყადაღობენ მკაფლიათ: „დეაქეს“ 45 გ., — მღაზას დაუთმოს ედით 35 გ. Р. С. С. С. С. С. ყადაღობს 45, მღაზას მიჰედის 35 გ. რეკულეს ეიდის 5, მღაზას დაუთმოს 4 გ. და ყოველ წესუთიდან დაბრკულე წიგნში უმტკებენ ნაწერზე 10 გ. სოლო მღაზას ნაწერზე დაუკულეს 5% ყველასსუღეაო და სამრეკლო სსსწაგლებუქისათვის.

გ. თავაროქილაქი

გუდაუთა (აფხაზეთი): გავილილ 13 დეკემბერს აქ მობრძანდენ სუხუმის ოლქის უფროსი ბ. ბრაკერი და ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების ინსპექტორი ბ. დიმიტრიევი, თუმცაღა ბ. ინსპექტორი დარწმუნებული იყო, რომ უსათუთო რევიზია უნდა მოგხდინა გულაუთის შკოლაში, მაგრამ, სამწუხაროთ,

არც ერთა შევირდი არ დახვედრია, რადგან ენკენისთვის რიცხვით ძეგლი მასწავლებლის მაკრიფი-ღირეკციას არაეინ არ გამოუგზავნია და ასე ამწი-რათ ყურის უგდებლობით გამოესალმა უფროათ ჩვენი შკოლა ამ ქვეყანას. მეორე დღესვე (14 ნოემბერს) ბრაკერი მაიწეია გულაუთის საზოგადოება, აგრეთვე დაიბარა ყოველ სამამასხლისოდან ათ-ათი კაცი და ვარკვეით აუხსნა ხალხს, თუ რა მნიშვნელობა აქვს შკოლას და აგრეთვე რა საჩრებლობა აქვს ხალხისთვის. ამას ბ. დიმიტრიევა დასძინა: „რადგანაც დირეკცია იმდენი მდიდარი და შეძლებული არ არის, რომ თავის ხარჯით გახსნას ყოველსავე საზოგადოებაში შკოლა, ამიტომ ის (დირეკცია) თქვენი შემწეობით აპირებს ერთს შუაგულ და მოხერხებულ ადგილზე სასწავლებლის დაარსებას“. — ბ. ბრაკერის და დიმიტრიევის სიტყვა აქაურ პატივეცემულ საზოგადოებამ დიდი საიმოყენებით და აღტაცებით მოისმინა და თანაც დასძინა, რომ ჩვენ საქმელ პურს მოვიკლებთ და შკოლას შევეწყვეით, თუ კი რამე დროს გვემელება გულაუთში სკოლის დაარსებაო. ურიგო არ იქნება, გაისენებდეს ბ. ინსპექტორი იმ გარემოებას, რომ უმეტესი შევირდთა რიცხვი ქართველობა არის და ამისათვის უსათუთო საჭიროა ქართული მასწავლებელი, თუ კი უნდა აქაური შკოლის მომავალში წარმოება. რაც შეგებმა მეორე სამავალითო სასწავლებლის დაარსებას, ამაზედაც როგორც აფხაზეთმა, ისე აქაურმა ქართველობამ დიდი იმედი მიცა ბ. დიმიტრიევის შემწეობის მხრით, მხოლოთ ლაბარაკია იმის შესახებ, სად უნდა აიჩინოს ის შუაგული და მოხერხებული ადგილი: ზოგი ასახელებს ამ ადგილთ სოფელ ლიხინს, რომელიც ორი ვერსით დაშორებულია გულაუთზე და ზოგი კი დაბა გულაუთას. მართალია, ლიხინი ერთი უმდიდრესი და მცხოვრებთა უმრავლესი სოფელია, მაგრამ მდებარებით კი ვერაფერი შუაგული და მოხერხებული ადგილია; გულაუთაში გამოიღოს ის დიდი გზა-ტყევილი, რუსეთიდან მომავალი, რომლის გაკეთებზე ხაზინას დაუხარჯავს ჩამოდენიმე მილიონი ფული. თითქმის თერთმეტი საზოგადოება ეკერის ამ გზას და მხოლოთ ორი საზოგადოება არის სოფელ ლიხინთან დაახლოებული, და არც ამ ორი საზოგადოებისთვის არის ეს ლიხინი დიდი სასარგებლო; ყოველივე საჭიროებისათვის აქაური მკედრნი უსათუთო უნდა გულაუთაში წამოვიდნენ. გარდა ამისა ზამთარში და ავღრიან დღეებში ყოველად შეუძლებელია მოწაფეებისათვის ლიხინის შკოლაში საარული, აქედან ნათლათ ჩანს, სად უფრო ჰჯობს შევირდებისთვის: ლიხინი, სადაც ყოველსავე საჭიროებას მოკლებულია

და ცალ-ფეხა კაცის მეტი ვერ შეძლებს სიარულს, თუ გუდაუთა, სადაც თუნდა ასი ევრისი მანძილზე, მოსწავლე გამომავლობის თუ არა ფეხს თავის ალყაფის კარებიდან, ისე მოვა შკოლაში, ფეხსაც არ დაისვენებებს. გარდა ამისა გუდაუთლები ეწევა ამ შკოლას სხვა ვადასახად გარდა, იმდენ მიწს, რამდენსაც საჭიროება მოითხოვს. იმეღა, ბ. დიმიტრიევი დაფიქრებით და ყურადღებით განიხილავს საზოგადოების მოხსენებას და ახლა მაინც აღასრულებს იმათ გულის წადილს. აქაური ქართველობა თანდათან ფხიზლდება, აპობს აღვლევებულს, კაცის დაუნდობელ ზღვის ტალღებს და ხელს უწყედის ბუნებით მისგან განშორებულ ქალაქის მცხოვრებლებს,

როგორც, მაგალითათ, სუბუმელებს, თითქო თხოვედეს იმათ, შეხედეთ თქვენს ღმერთს, ნუ დაგვახრჩობთ ამ უფსკრულ და ვაუმადლარ ზღვაშია, ნუ დაგვახრჩობთ შიგ ჩვენს კულა-გონებას და იყოს ჩვენდა შემავრთებელ ხიდათ ხმელები; ამათი თხოვნა ისინა უფალმა და სუბუმელებიც, როგორც კაცობრიობის დამცველი, არა ერთხელ მოწამე აღვლევებულ ზღვაში უღერაოთ მოგზაურთა მსხვერპლისა, მართლაც შეუერთდენ გუდაუთას ხმელებით, სადაც ახლა განუწყვეტლივ ყოველ დღე დანიშნულ სათაზე დაღაან ეტლები ბ.ბ. ჩხაიძის და რუხაძის თაოსნობით...

თ. გ-ე

საქველმოქმედი საქმეები

ვასილ მასხულიამ შემოწირა დღეათ: საშკოლო კამიტეტს 3 მან., რომელიც დანიშნულ ლეგისამებრ გადაეცა.

მოსკოვის ქართველ სტუდენტების შემოწირულობიდან ეგზანებათ ამ წლის განმელობაში „ჯეჯილი“ კანთში ორ შკოლას, სახელდობ: აწყური-სას და კახისას.

დავით სარაჯიშვილმა თავის ხარჯზე დაიბარა „ჯეჯილი“ ტფილისის საკეიროა შკოლისათვის.

* *

უკულითადეს მადლობას ვუცხადებთ ქვემო აღნიშნულ პირებს, რომელთაც წყალტუბოს სახალხო ბიბლიოთეკას და სამკითხველოს შემოწირეს: დ. ი. ჩიმაკაძემ—წიგნები (18 მ. 85 კ.), ნ. ა. აფხაიძემ 1 მ., მელ. ა. იოსელიანმა წიგნები 1 მან., მ. მ. 50 კ, ვაზეთ ევერისი რედაქციამ თავისი ვაზეთი დაუთმო 2 მ.

წყალტუბის შკოლის მასწავლებელი დ. ჩიმაკაძე

სემინარიის საქმე ქუთაისში

ვალის პატივცემულ მკითხველებს ეაცობებთ ამას წინათ, რომ გურია-სამეგრელოს და იმერეთის სამღვდლოებათაგან წარმოგზავნილ დეპუტატთა კრების დროს, ცოტა უთანხმოება მოხდა სხვა-დასხვა საქმის გარჩევის დროს და განსაკუთრებით სემინარიის სახლის დასადგმელი ადგილის არჩევაზე; აგრეთვე ისიც მოვიხსენიეთ, კრების დადგენილებებზე გურიის და მცხრელოს სამღვდლოებათაგან, ოათი—თუ ხუთი კაცის მეტს ხელი არ მოუწერია და ეს ახლანდელი დადგენილებანი შესაძლებელია უკანონოთ ჩაითვალოს. მართლაც ასე მოხდა: წარსულ ევენისთეში მომხთარი სამღვდლოთა კრების დადგენილებანი სემინარიის შესახებ ყოველ სამღვდლო გამბრეღმა უკანონოთ იცნა და გაუქმა, რაზედაც აცნობა ყოვე-

ლად-სამღვდლო გრიგოლს. შემდეგ 23—26 ნოემბერს მოხდა მარტო იმერეთის სამღვდლოების დეპუტატთა კრება; სამღვდლოებამ განიხილა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის საქმეები და სხვათა შორის სემინარიის შესახებ დაადგინეს: თითოეული შტატის კრებულთაგან ერთი კამიოთა შესწავნელათ შეიკრიბოს თითო თუმანი, ხოლო ყო—დ სამღვდლო გამბრეღმა ინებოს ყოველ გეარი ზომის მიღება, რომ სემინარიის სახლი უსათუოთ აშენდეს ან ნაკიხვარში და ან ლოლობერიძის ადგილში, ამ ორში რომელზედაც უფრო იაფათ დაჯდება და საუმჯობესო იქნება. ეს დადგენილება ყო—დ-სამღვდლო გამბრეღმა დაამტკიცა და თავის მხრით დასძინა, რომ ქ. ქუთაისში ამაზე უკეთესი ადგილი სემინარიისათვის არ მოიძებნება, ესევე ადგილება მოიწონა უწმინდესი სინოდის ობერ-პროკურორის ამხანაგმა, ბ. საბურჩაძემ, და მა-

ლო-ყოველად უსამღვდელოესმა ექსარხოსმა ელადი-მირმა, ამ ნაირათ სასულიერო მთავრობა და მთელი იმერეთის სამღვდელოება ხსენებულ ადგილებს ირჩევს და სხვას, ვილას რა საქმე აქვს, გვაკვირვებს! თუმცა ეს საქმე ასეა, მაკრამ მაინც კიდევ გამოუსლან ვილაც, არა მკითხვე მოამბებია და დაჩხირკვდელოაბენ! რა არის, —საქმე ავრიგ-დავრიგითა. ამ გვარ საზოგადო საქმესთან, აბა, რა საქმე აქვს კერძო პირებს? საუმჯობესოა ყველამ თავთავისთვის უკუღვდეს და უქანასენელი ზრუნვაც იმათ აცლონ, ვინც ღღემდი ზრუნვდა ამ საქმისთვის. ნუ თუ ყოველად-სამღვდელო გაბრიელს სამღვდელოებათა და ჩვენი ერის საკეთილდღეობა არ უნდოდა და ყოველგვარ საშუალებას და ღონეს არ ხმარობდა სემინარიის გახსნისათვის არა მარტო შარშან და წელს, არამედ მთელს მის მღვდელმთავრობაში? ნუ თუ მას იმის შეგნება და შედარება არ ჰქონდა, რომლის ადგილს იქნებოდა საუმჯობესოთ სემინარიის აშენება? ნუ თუ მარტო ამ ბოლოს მოისახლა არქიერის გორაზე სემინარიის აშენებაც არა. ბატონებო! ყოველად სამღვდელო გაბრიელს, რომ სულ იმ თავითვე საუმჯობესოთ მიანდა მოხსენებულს ადგილზე სემინარიის აშენება, ამაზე შემდეგი ვარემოება დაგვარწმუნებს: იგი თხოვდა კავკასიის „ნამესტნიკს“ 1875 წელში, რომ ღლოღობრიძებისათვის მიეცა მათი ადგილის (ბაგრატის ტაძრის გვერდზე) სამაგიეროთ ახზარში მდებარე სახელმწიფო ადგილი, რომელზედაც ღლოღობრიძებს ედგათ სახლი და ამისთვის ქირას აძლევდნ ხაზინას. „ნამესტნიკის“ განკარგულებით ეს მიწა (ღლოღობრიძების ადგილი) აიზომა ინჟინერისაგან და ის

ის-იყო, რომ უნდა გათავებულყო, მაგრამ შეჩერდა, რადგან თვით სემინარიის განსა არ იყო გადაწყვეტილი. დღეს კი ღლოღობრიძებიც მუქტათ შეწირენ ამ ადგილს სემინარიას. ყოველად-სამღვდელო გაბრიელს ეს კითხვა უკვე გათავებულათ ჩაუთვლია, მხოლოთ ახლა ნებავს, სად უფრო იაფი და მოხერხებული იქნება სემინარიის შენობა: ნაციხვარში, თუ ღლოღობრიძების ადგილში. ამის განსარჩევათ, როგორც ვიცით, მოწვეული ყავს არხიტექტორები და დოქტორები... ცხადია, რომ ნაციხვარის დანგრევას და გასწორებას დიდი შრომა და ხარჯი დაჭირდება, ადგილიც ცოტა გამოვა, სემინარია კი ღლოღობრიძის ადგილში უფრო ადვილათაქ დაეწყვა; იაფათაც დაჯდება და თუ საჭიროება მოითხოვს ადგილის მომატებას, აქ ამ ადგილის გვერდზე შეენიერი ადგილი იშოვება რიგიან ფასათ, რამდენიც საჭირო იქნება. ამ ვარემოებით იმედი უნდა ეიკონიოთ, რომ მათა მეუფება ამ ქართველთა ძველს ნაშთს ციხეს ხელ-უხლებლათ დაარჩენს.. სხვათა შორის ისიც უნდა მოვიხსენიოთ, რომ არქიერის გორის ნაკულუღვენებათ უგზოაბას ამობენ; მაგრამ ეს მიგზნიც მოსპობილათ უნდა ჩაითვალოს, რადგან ახლა შეენიერი მოკუნჯილი გზა გააყვანეს „ბაზრიდან“ გორაზე, ასე რომ „ბაზარში“ ეტლზე დადებულ ნიხსს, მხოლოთ ერთი საურო უნდა დაამართათ და გორაზე აბძანდებთ ეტლით. ამას გარდა, გორაზე მცხოვრებლებმა თუ შეენიერი წყარო მილით მოაყვანეს, როგორც იმათ აღთქვეს, მაშინ არქიერის მთა სემინარიისთვის კი არა, უნივერსიტეტისთვისაც საკმარისათ და საუკეთესო ადგილათ ჩაითვლება.

ქ. დ. ყუიბინის საიუმბილეო წარმოდგენის გამო

ვენატრი, უზომოთ შეენატრი იმ ერს, რომელი ერთც ასე თუ ისე, თვითვე ერობს ქვეყნიერობაზე, იგი არ შეადგენს უცხო ერის სახილვე ტერიტორიას, არ წარმოადგენს ქვეყნიერობისთვის რალაც ღამურისებრივე მოღვმას, თითოთ სახენენებელ მოვლენას. ბედნიერია ის ერი, რომლის ყოველ ჩამომავალს თავმოწონებით ათქმევინებთ და არა ძალ-დატანებით: მე —ღვიძლი შეილი ვარ ჩემი ერისა და მაშასადამე, როგორც ყოველი ქირი და უბედურება, ასევე ლხინი და ბედნიერებაც ჩვენ სა-

ერთო გვაქვს და განუყოფელი. ბედნიერია, ვიმეორებ, და უზომოთაც შესანატრებელი ის ერი, რომლის ყოველი ქვეყნარტი შეილი, ვულის სიღრმიდან აღმოჩაქუ გრძნობით გამსჭეალული, ერთათ დასმახებს პოეტთან:

„არ გავცელი სალსა კლდეებსა უკვადებისა ხეზედა, არ გავცელი მე ჩემ სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა!..“

ისტორიის ქართველობა სხვა-და-სხვა ბედი არ გუნა მთელი ხმელეთის სხვა-და-სხვა ერს. მძლავრსა და ზედისაგან გალაღებულ ერში ქვეყნისათვის სამსახურზე თავდადება არც იშვიათია და არც ისე შესამჩნევი, როგორც მოღუწეობა იმ ბედისაგან და-

ჩაგრული პატარა ერისთვის, რომელსაც, სხვის ხელში მყოფს, ძალა არ შესწევს ღირსეულად დაუფასოს, დააჯილდოვოს თავისი მოღვაწეები. ამისთანა დერდომილი—უნუგეშო ერისათვის მოღვაწეობა გამოწვეულია ხალხმე ყოველთვის არა განცხრომიითი ღიდების მოსაპოვებლათ. უეჭველია, დევიზი ამ უანგარო მოღვაწეებისა, რომლებითაც ამაყობს ყოველი ღირსეული შვილი დერდომილი ერისა, არის:

საქმე ის არის, მე ის მიყვარდეს,
ვინც ბედისაგან დაჩაგრულია.

ნებოდეთ ქვეყნიერობაზე ქართველებათ? ამ შემთხვევაში ქართული თეატრი ერთად ერთი იმ წმინდა ტაძართაგანია ჩვენი ეროვნების დაცვისა, საცა ვერას გზით ვერ შეიპარება გადაგვიარების მოსურნე ძალა. ამიტომ ქართველობას, თუ ჰკუა ვაქვს, ამ თეატრს უნდა მოეუაროთ, ეცადოთ ყოველი ჩვენი ღონითა, რიგან ნიადაგზე დავამყაროთ, თორემ ჰვინესი არ იყვს:

თუ რომ ვაქვს შენა სარჩო-საკვები,
კიდევ სხვასაც მრავალს მოგცემენ,

ქ ვ ა ლ ი

ყოველი ჩვენი მოღვაწეთაგანი, რომელიც საქველმოქმედო საქმეს იტვირთებს, ცოტათ თუ ბევრათ, ამართლებს ზემოხსენებული ლექსების აზრს. განა ჩვენ არ გვეჭირება ყოველივე ისეთი იარაღი, რომელმაც შეგვარჩინოს ჩვენი სამშობლო ენა, ეროვნების დამყარება, სარწმუნოება. ზე, ჩვეულუბა და ყოველივე ის, რაც კი არ მოგვიშლის ვისცე-

და თუ ვაქვს ცოტა, მაშინ იმასაც შეუბრალებლათ შენ წაგართმევენ...

აგერ ორმოც და ათი წელი გადასულა, რაც არსებობს ჩვენი თეატრი, მარა ამ ნახევარ საუკუნის განმავლობაში ქართული თეატრის მსახურით ვერ არ დადგომიათ უნისლო და უბურუსო ღლეები. ყოველი მათგანი ვაითა და ეაგლახით მიაჩინაღლებს წუთისოფელს.

ერთი ასეთი უანგარო მოღვაწის, კ. დ. ყიფიანის, 25 წლის იუბილე დაიდა ამით იდეასაწყოლა ქრისტიანობისთვის 28-ს ქართულმა თეატრმა. ეს ჩეენი საყვარელი არტისტი თავის დღესასწაულში დავეწმინება ორს სრულიათ სხვა-და-სხვა როლში, დრამატულსა და კომიკურში. თუმცა საზოგადოთ ცნობილია, რომ კომიკი არ ვარგობს ხოლმე დრამატულ როლებში, როგორც ავრთვე დრამატული არტისტი კომედებში, მარა კ. დ. ყიფიანი თავის ორგანოსავე როლებში ხშირათ ხელოვნურათ თამაშობს ხოლმე. მაგრამ ამას ვერ ვიტყვით მის უკანასკნელ თამაშობის შესახებ. არ ვიცით კი, რატომ? და თავის საიუბილეო წარმოდგენაში მისგან მეტს მოველოდით, მით უფრო, რომ ამ 25 წლის განმავლობაში მან ბევრი თეატლანო ტიპები დავეცხატა თვალწინ და თავის ხელოვნური თამაშობით ბევრი ღვაწლი დადგა სამშობლო სცენას.

შეენიერი სანახაე იყო ამ საიუბილეო წარმოდგენის დროს მთელი თეატრის ლოკები, შემკობილი მწეანე გრეხილებით და ვარაყის ასოებით დაბეჭდილი ქალაღებით, საიდანაც ადვილათ ტუბოულობდა დამსწრე საზოგადოება, თუ რა მრავალ სხვა-და-სხვა როლებში უთამაშენია იუბილიარს. სცენა განათებული იყო ელექტრონული შხით და

საარკათ გაშენებული მრავალგარ შეენიერ მტენარეებით. სცენაზევე იყენ ჯგუფუ-ჯგუფუთ დამწკრივებულნი სხვა-და-სხვა პირნი და დაწესებულებათა წარმომადგენლი თავიანთ მისალოცვე საწუქრებით. დაჰკრა ორკესტრმა მარში. დიდი ტაშისკრითა და ღრიანცელით გამოიყენეს კ. დ. ყიფიანი.

აღრესები წუთითხეს: 1) ქართველ წარმოდგენების მმართველ ამანავობისაგან ბ-მა გ. ყურულმა, 2) ქართველ არტისტთაგან — გ. ამაშიძემ, 3) დრამატ. საზოგადოებისაგან — ა. ავლიშვილმა, 4) რუსულ სცენისა და სახელმწიფო თეატრის არტისტთაგან — ბ. ფორკატიმ. 5) სომხურ დრამატულ დასისაგან — ბ. პეტროსიანმა. 6) წყაიხბული იყო ავრთვე პაზიჩას ლექსი. საწუქრები მიართვეს: ამანავობამ — ვერცხლის სერეიზო, ქართული წარმოდგენების მმართველ ამანავობამ — ვერცხლის ფილა, საზოგადოებამ პაკეტით ფული, ალბომი და სხვა. მისალოცაეი ღვეშები მოუვიდა: ყურულისა, მაჰარაშვილისა, პეტროვისა, მოსიძისა, შარაძისა, ლოლობერიძისა, ვოლსკისა, მეუნარგიისა, ნიკოლაძისა, ქუთათისი დრამატულ ამანავობისაგან, კ. მესხისაგან, პ. უმიკაშვილისაგან და შორაპნის საზოგადოებისაგან.

ბალტაზარი

პ ა რ ი ყ ი

(წერილი სიზღვარ-გარეთიდან)

II

დასასრული *)

რას წამოაღდგენს პარიკი?

ქრთი მითხარით, რას არ წარმოადგენს? პარიკი ყველაფერია. პირველათ ხომ საფრანგეთის დედა-ქალაქია. მარტო ამ მხრით რომ ვაგშინავთ პარიკო საყვარელ მოვლენას გვიჩვენებს. რა უფუთ, რომ დედა-ქალაქია? მაგრამ დედა-ქალაქი დედა-ქალაქისაგან განიჩნევა. პარიკო არის არა მარტო დედა-ქალაქი, ის ერის სულია, და, როგორც ამნარ რასმე, მთელ ქვეყანაზე განცალკევებული ადგილი უჭირავს. აქ მოკაროვილი და გამონასკულია ეროვნული ცხოვრების ყველა ძაფები. თუ რაიმე

იძერის საფრანგეთში, ეს უფოათ პარიკშია. ამით პარიკი საფრანგეთის ბარომეტრია. გაინძრევა პარიკი, გაინძრევა მასთან მთელი ერი, წუხს პარიკი, წუხს მასთან მთელი საფრანგეთი და როცა კი მხიარულობს, ეს საფრანგეთის მხიარულებია. არ იფიქროთ, პარიკს ენიშნე წინამოდგრობდეს, ეისიმე ბანებით მოქმედობდეს. არა, პარიკის ბატონი პარიკიევა. ის არავის არ ენობს არც წინამოდგროთ, არც წინა მობრბათ, არც გამიჩნეველათ და ასე ვაშინავთ, სხვისი დაზარებაც კი არ უნდა მიიღოს. პარიკი ვერავის ვერ ენლობა, სურს ყველაფერი თვითონ იყოს და კიდევაც არის. რით არის საფრანგეთი შესანიშნეიო, რომ მკითხოთ, მოგიკვებთ: იმათ, რომ მან პარიკი შექმნა. მაგრამ ეს ქმნილება ისეთი რამ გამოვიდა, რომ შემქმნელის აღარ შეუძლია უამისოთ ცხოვრება. მართლაც, წარმოიდგინეთ საფრანგეთი უპარკოთ ე. ი. სხეული უსულოთ, ეს ორივე ერთია. ამ უკანასკნელი ერთი საუკუნის საფრანგეთის ისტორია საშინელი ტრაედიია, რომლის სცენა პარიკია და უმთავრესი მომქმედის პირის როლს პარიკივე ასრულებს. აქ არ არის არც ერთი

*) იხილეთ „კვლევა“ № 2

ქუჩა, რომელიც პარიკელის სისხლით არ იყოს შეღებილი, არც ერთი კედელი, რომელიც თოფ-ზარბაზნით არ იყოს გახერხებულ-განგრეული, არც ერთი სახლი, რომელიც ცრემლით არ იყოს მოარწყული. ამ იყო დაუსრულებელი ბრძოლა, სადაც შეიღო მამას ჭრიდა ყელს, ძმა ძმას, ცოლი ქმარს, მეზობელი მეზობელს და მაშინ დათხეული სისხლი ჯერაც არ შემორბოდა პარიკს. ოჰ, წამებულო პარიკო! ვისთვის, ან რისთვის იტანჯე ამოდენა? ვისთვის? განა მარტო ჩემთვის, მთელი საფრანგეთისათვის, არც მარტო საფრანგეთისათვის, არამედ მთელი კაცობრიობისათვის—ამბობს პარიკი. რისთვის? თავისუფლების, ძმობის, თანასწორობისათვის, აი, ეს სამი სიტყვა აქ თითქმის ყველა შენობაზე არის გამოკვეთილი, ამით თითქო პარიკი გუგუნება: შემომხედეთ, ერთი საუკუნის ბრძოლით, აი, რა შევიძინეთო. დიად, პარიკს ამოძრავებს ყოველთვის კაცთ მოყვარება, სამართლიანობა, ჭეშმარიტება, მაგრამ დაზე ზედის თანაშის, ამებების შესადგინათ საქორა ყოფილა იარაღის ხელში აღება, კაცის სისხლის აღება. პარიკის კენესა, ეს დავრდომილთა და დაჩაგრულთა კენესა, ამათვის ოხრავს, წუხს პარიკი. რა ქნას? რა მისი ზრალია, რომ ყველაზე უმალ ის იგრძნობს სხვის ჭირსა და ვერაძმ. მისი აბუღულობა ნაზია და ამასთანავე გულ-ჩივილი. უბრალო ფოთლის შრიალიც კი ზეზე წამოავლებს, თორემ ადამიანის ხმაურობა, რასაკვირველია, ის ერთ ხელს აწოდებს თავის თანამემამულეთ, მეორეს დანარჩენ კაცობრიობას. მოდი, შევერთდეთ, ძმუღათ ვიცხოვროთო. ის იმ ნაირი არ არის, ჯერ შენ მოგცეს დარიგება და მერე თავის თავს: არა, პარიკი პირველათ საქმეს გააკეთებს და მერე დაიძახებს, საქმე გაუკეთეთო. ჯერ თავის ქვეყანაში მოსაობს ბატონობას, უსამართლობას, ძალმომრეობას და მერე თქვენ შემოგძახებს: აბა, გამოამყევეთ, სირცხელი არ ჭკობთო. ასე გახლავს. პარიკი ბაქია, მალა მყვირალა როდია. მაშ გაუმარჯოს პარიკს! რაიცა ნიშნავს ძმობას, ერთობას, თანასწორობას და ამ განზე გავეიმარჯოს ჩვენც!..

III

შეიძლება, მკითხველი თომა ურწმუნო იყოს. რაც მეორე წერილში ვთქვი პარიკის შესახებ, მაგალითებთ არ მიიღოს და საბუთი მომთხოვოს. მაშ ცოტა გავისვიროთ ისტორიის არხისკენ.

რა არის პარიკი? და რა იყო საფრანგეთი ამ ასი წლის წინათ? არაფერი. დიდი, დიდი ერთი კაცი; არც მეტი, არც ნაკლები. ლიუდოვიკოს მეთოთხმეტემ დაიძახა: საფრანგეთი მე ვარო. მოდი და

ნუ გაშტერდებით! ერთი პირი ამბობს რამოდენიმე მილიონი ვარო! ვაი, ჩემო პარიკო! შენ მაშინ რა-ღა იყავი? სრულიათ აიარაფერი? არა, პარიკი არ იყო არაფერი, თვარა არაფრისაგან არაფერი გამოვიდოდა. იმ დროს, როცა საფრანგეთის სახელს ერთი კაცი ატარებდა, პარიკი ღრმა, ვიწროული ძილს მისცემოდა. აბა, ვინ მოიფიქრებდა ეს გაქვითი შეკრული გმირი ერთ დღეს გაიღვიძებდა, ბორკილს დაღვწედა და ღარიერთ გაქვან-გამოქვანებოდა. ამ გვარ ძილს მისცემოდა არა მარტო პარიკი, არამედ მთელი ევროპა. ყველგან თითო პირის ხმა გაისმოდა: ხალხი მე ვარო და მართლაც ამბობდენ, როცა ბავშს ენა არ აქვს ამოდებული, მის მაგიერ სხვა ენამე დააჩაჩაკოს. მაგრამ როგორც კი წამოიხლება, სხვას კი აღარ აქლის, ლაპარაკს, სულ ის იძახის: მე, მეო. ასეთია ხალხიც, სანამ ის გაიზდებოდა, მანამ ეილაც უწინდება ადვოკატებით და მის მაგიერობას ჩემობს. ხოლო ყოველივე ნაბიჯს ხალხის მიერ უნ გადადებული მოასწავებს ნაბიჯს მისი არა მკითხვე მოამბის მიერ უკან გადადგმულს. ამ ნაირი სიარულის ბოლოს გამოჩნდება, რომ მოგზაურთ ერთმანეთ შორის ადგილი გაუცვლიათ და გუშინდელი უენო ბავში დღეს საშინელი ხმაურობით ქვეყანას გადაძახის; მე, მეო! ასეთია გზანი ისტორიისანი, ვინ აღმოაჩინა ეს ჭეშმარიტება? ვინ იქნება პარიკს ვარა. იმან უტყბ, ქვეყნის ძილში, 4 აგვისტოს (1789) ღამით დაიძახა: მე, მეო, და ძველი ქვეყანა ერთიანთ შეინძრა. ამ დროს გერმანიის ერთმა გამოჩენილმა პოეტმა იფინასწარმეტყველა: აი, ახლა დაიწყო დიდებული ხანა ისტორიაშიო. რა ამბავია? რა მოხდა? რა და ხალხმა თქვა, საფრანგეთი მე ვარო. მერე? მერე და ეს არ ესამირონა იმით, ვინც „ხალხობას“ ჩემობდა. ვინ ჩემობდა? ბატონები ძველი ქვეყნისა, რომლის თავს და ბოლოს თავდა-აზნაურობა წარმოადგენდა. თავხედი პარიკი! ვითომ როგორ ვაბედა მთელი ქვეყნის წინაღმდეგობა. დაესაჯით პარიკი ჩენი შეურაცხყოფისთვის, გაექაჩაწყლოთო და გამოემართენ სამართს. საფრანგეთის საზღვრებს შემოადგა მთელი ევროპა. ახლა შევინთაც აუხიარდნ პარიკს, არ გვინდა ახალი წყობილებაო. რა ქნას პარიკმა? შინ მტერი, გარეთ მტერი, ქელი მოჩხარხო? სრულიათაც არა. მან განაცხადა დანტონის პირით: რომ ცდილით სამშობლის მტერთ, უნდა გვეკონდეს ვაბედულება, კიდევ ვაბედულება, ყოველივე საგაბედულება“ და შეეჯახა მტერს, რისთვის იბძოდან ან ერთი, ან მეორე? ევროპა იბრძოდა აზნაურობისთვის, პარიკი ხალხისთვის, შემდეგი ხომ ვიცით. დამარცხდა ევროპა და პარიკმა

ამართა დროშა, რუმლის ერთ გვერდზე დაწერა რესპუბლიკა, მეორეზე თავისუფლება; თანაწორება, ძმობა. ეს ახალი აზრი ისეთი დადი შეიქმნა, რომ საფრანგეთში ევლარ დაეცია, მოღი ევროპაც გაეანათლოთო და ნაპოლეონის წინამძღვრობით გადმოკვდა ევროპაში. მაგრამ ძალთ განათლება აღარ უძლია შესაძლებელი. დიდი ნაპოლეონი პატარა ნაპოლეონათ გადაიქცა. დასაჯეს პარიკი. იღმისასწულა ძველმა ქვეყანამ. პარიკის ძველი ბატონის მემკვიდრე მოუყვანეს. დაუსვეს სამეფო ტახტზე და უბძანეს: შენ ხმა გაიკმინდე. აი, ეს კაცო გასწევს შენ მაგიერობასო. „მე, მეო“ ჩუმათ მინც იძახოდა აღდებული ქალაქი. ეს ხმა ისე გაძლიერდა, რომ 1848 წელს მებრძოთ გარდა, წარმოიდგინეთ პარიკის ვოცება, როცა მას ბანი მოსკა ბერლინმა, ჟენევამ, ეენამ, ბუდაპეშტამ, პრაგამ და სხვ. ხმა პარიკისა შეიქმნა. ხმად ევროპასა და თვითონ პარიკი კაცობრიობის წინამორბედით. პარიკმა ხელ-მეორეთ აღმართა თავისუფლების დროშა. აი, რა ყოფილა პარიკი!..

IV

რა არის პარიკი?

პარიკი არის ფხიზელი დარაჯი საფრანგეთის სახელის ეროვნობის, თავისუფლების და ამ მოვალეობის სამგალითოთ ასრულებს. პარიკი დაადგმს ხალხის უფლებისათვის და როცა ხედავს, რომ სიტყვა აღარ ჭრის, ხმალს იშველიებს. მისთვის ხალხი, საფრანგეთი წინიდათ-წინიდა, რის გაქვლეს არ დაუთმოს არც წინაურით და არც გარეშეთ. უკანასკნელ ომის დროს პარუსიელებმა საწინააღმდეგარსეფს ფრანგები. მტერი პარიკს შემოადგა. ბინმარკმა აღმალა თავისი ხმა: ეს ქალაქია ბუდე ხალხთა არეულობისა; მაშ დესცეთ, აღეგეოთ იგი დედა-მიწიდანო. სირცხელი პარიკისთვის, რა იღონოს? რა წყალში ჩაეარდეს. საფრანგეთის ერთი ნახევარი პრუსიელებს უჭირავთ, მეორე ნახევარი შიშით ხმა-გაქმნიდლია, წუ თუ პარიკმა იტანოს ასეთი დამცირება? მთავრობა? სადღა შენი მთავრობა? ის ევროსალში გაქვეულა და ბისმარკს შერიგებას თხოეს. შერიგება? არის დროს, დიძახა პარიკმა და 4 სექტემბერს შექმნა ახალი მთავრობა, აღმართა ახალი დროშა და საფრანგეთს შეჰყიარა *pro patria, vive la République!* აი, გაბედულება! პარიკი მოკლებულა გაწერთნილ ჯარს, საკმაო იარაღს, სურსათს, ერთი სიტყვით ყველაფერს, ომს გავრძე-

ლებს თხოულაბს, სამაგიეროთ მას ახლავს ერთი, რამე, მხენობა, სულის ძლიერება: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძარხას სიკედილი სახელოვანია“. მაგრამ ეინ აცალა, ევროსალში გაქვეულ მთავრობას უკვე ზაგი შეუტყავს? ორი დიდი პარიკინცია და ხუთი მილიარდი ფული ბისმარკისთვის მიურთმეცია და გახარებული ტიერი ჯარით პარიკში შემოვიდა პარიკელთა დასასჯელთა. მან ათასი მოქალაქე მტერთან საარძოლელოთ გამზადებული დახვრეტილი იქმნა თანამემამულეების მიერ. ამას პარიკი ევროსალეს ვერ დაიფიწყებს. ტიერის სახელი პარიკელისათვის წყველდა.

პარიკი განა მარტო საფრანგეთს იცავს? ის ასეთი ეიწრო გრძობით არ არის გამსჭვალული. პარიკი დამცველია ყველა დაჩაგრულის, ეინც უნდა იყვეს, სადაც უნდა იყოს ეს. ატყდა ომი ამერიკის შვერთებულ შტატებში ინგლისის ბატონობის წინააღმდეგ. საბრალო ამერიკელები! ებრძვიან უზარაზარ ინგლისს თავისუფლებისათვის, ეინ არის მშველელი? ეინ იქნება გარდა პარიკისა. პარიკელი თავისუფალი რაშიმ საჩქაროთ აპობს ოკეანებს და მიდის მეორე ქვეყანაში. რისთვის? იმისთვის რომ ამერიკელი დაჩაგრულია. მიხმარება უნდა, თავისუფლებას მოკლებულია, თავისუფლება უნდა. აეშა-ლენ იტალიელი თავის ბატონს, აესტრიის წინააღმდეგ იბრძვიან. და კიდევ პარიკელი იბრძვიან, არიქა ეუშველით ტანჯული იტალიასო. აი, პარიკის დიდსულოვანობა! იტალია იგებს ომს და პარიკში იმართება სამაგალითო დღესასწაული, რომლის მშავსი ამ საუკუნეში არა ყოფილა რა. რატომ? პარიკს ააარებს ის, რომ შეწუხებულთ შეება მიეცა, ხელ-ფეხი გაესხნა. აი, რა ამოძარაგებს პარიკს. მას სურს სუფედეს რაგორც შინ, ისე გარეთ თავისუფლება, სამართლიანობა. ის არ ცდილობს რომელიმე ვრი და-იმონოს, მაგრამ არც ის უნდა, თვითონ დამონოს სხვას. მისი დევიზია: აღმინათა თავისუფლება. პარიკელი ამით ამაყავს. არ მართებს თუ? როცა პარიკელი ორატორი დაიძახებს ტრიბუნიდან: გაუ-მარჯოს პარიკსო, გული სიხარულით მგესება: მისი სიტყვა ელექტრონის ნაკადულივით დაიარს ტანში და ეს იმიტომ რომ პარიკის დღევრძელობა, ჩვენ დაჩაგრულთა დღევრძელობაა, პარიკის სიცოცხლე ჩვენი სიცოცხლისათვის მოწოდებაა.

მაშ შეიყავრე, მკითხველო, პარიკი! თავყანი ეცი ამ დიდებულ ქალაქს!

ბ-ნ ბესარიონ მიქაძეს

კითხოვ პატივცემულ „გაზეთს“ მკითხველთ, სანამ ამ ჩემ წერილს წაეთვისებდეს, წაითვისოს ბ-ნ მიქაძის პასუხი, „გაზეთის“ № 49-ში დაბეჭდილი.

ატონ მიქაძეს მივწერე ღია წერილი, „კვალი“ № 42, რომ წელიწადი იღვევა, ახალი წლიდან ბიბლიოთეკის საქმეს უნდა შევეუდღე და ბიბლიოთეკის საქმე გათავთ; რაც არის ჩემთან ჩაიბარე და მე გამათავისუფლებ-მეთქი. ამისთან დავსძინე, რომ თქვენ ხელს უშლით და გაქრობას ცდილობთ ისეთი დაწესებულებისას, როგორც არის წიგნის მალაზია, სამკითხველო და სტამბა, რომელსაც სახალხო წიგნის ბეჭედა და გაგრეკლება აუზრჩევია უპირველეს მიზნათ-მეთქი, ხელის შეშლა რედაქტორმა მდებარეობდა იმაში, რომ იმ განყოფილების ბეჭედა, რომელთა მასწავლებლათ ბ-ნ მიქაძე ითვლება და იმ პატარა მოსწავლე ქალებს, რომელთა მასწავლებლათ ბ-ნ მიქაძე და მისი მეუღლე ირიცხებოდნენ მაშინ, გამოცხადებული ჰქონდათ ყოველსავე სახელმძღვანელო და სასწავლო ნივთებს ჩვენ მოგვრათ და წიგნის მალაზიაში არ იყიდებოთ. ძვირით ყიდით-მეთქი—მივწერე იმიტომ, რომ ელოებრის „Русский рѣчь“ III ნაწილი, მალაზიაში იყიდებოდა 65 კ. ყდით და ბეჭედაში მოიცრიფა 70 კ., „დედა-ენა“ გასულ წლებში და ამ წლის დამდგმიაც სასწავლებელს ეძლეოდა ყდიანი 35 კაპ და მიქაძის მოწოდებაში მოიცრიფა 45 კ., ჩელიცოვის „Законъ Божий“ მალაზიაში იყიდებოდა 22 კ., პატარა ქალებმა იყიდეს 25 კ., და სხვანი და სხვანი, ნაცლათ იმისა, რომ ბ-ნ მიქაძეს ჩემთან ანგარიში გათავებინა, წავლო მის მიერ მოტანილი ერთი მაგიდა, ერთი განჯინა და რაღაც ორიოდე წიგნი იყო, გაუტრავს კალმისთვის ხელი, თითქოს „უცხო მართალი“ იყოს, თითქოს მისი ნაწერია და სტამბისთანვე ნოტარიუსშიც დამტკიცდებოდა და გათავდებოდა, აღარც მელანი შებრალებია, აღარც ქალაქი და აღარც გაზეთის მკითხველი, ისე, რასაც მე ვწერდი და უჩიოდი, სწორეთ მისი პასუხის შინაარსიც იმას აბტკიცებს: ბ-ნ მიქაძე წერს თავის პასუხში:

„წასულ წლებში ბ-ნ თავართქილაძემ ილიერ მკითხა და დიწყო გუჯავა წიგნებისა და რეკულებისა. მის ყოველზე გუჯავილად, რეკი მტრულად არ გუჯადა. მაგრამ ამ ბოროტების მოსახლობათ მიადეს კანონიერად ზომები. აღიძრა კითხვა ამ ბოროტე-

ბის მოსახლობათ სამღველელების კრებაზე და ამ კრებაზე სამღველელების დეპუტატებმა, რომლებიც იყენ წარმომადგენელი სენატის, ზეგვიდისა, ლეჩხუის მახრებისა და აგრეთვე მიუღი აფხაზეთის მახრისა, ერთ-სმათ გააწვევეტეს შემდეგი: „მოკლად დეპუტატების ცნობადე, რომ მოწვევითი სსსუღვირო სასწავლებლის ყიდულობენ ძღვიერ ძიერ-ფასით სასწავლო და სასემპლავსე-ლელების წიგნებს ვაჭრას თავართქილაძისაგან.“

ვისთხოვ სსსუღვირო სასწავლებლის სამმართველოს იმონიოს სასწავლებლის სახლითაგანა ყოველ გჯარ საჯირო სასემპლავსელები და მოწვევების იუდაოს უსათუთათ სასწავლებლის სახლითაგანა და აქვერსლოს ყედა; თავართქილაძის მადგზაში.

ისილე ეურსხლი № 12 სამღველელების კრების მუსლი 11, 1892 წ. 12—13 იანვარს*.

ბ-ნ ბესარიონ, ეგ იმას ჰკავს, რომ ისტორიკოსმა ჩაწეროს ისტორიაში: „მატეოგრიათის ეკლის გვირგვინი ამერიკიდან მოიტანესო“). სირცხვილი არ არის, ახალ მოზარდ მასწავლებლისაგან, ასეთი სიტყუე-კილისწამება, რადგან ეგ კილისწამება დაიბანს ჩირქს ცებებს, და არ არის იმის ღირსი? სად ეიყვიე მე ახალ სენაკში 1892 წლის 12—13 იანვარს? განა ეგ ათასი წლის საქმე ნომ არ არის, რომ სიტყუე ეერ დაგიტკაცო?

ბ-ნ მიქაძის „შეხანალი“ წერილში, სენაკის, ზუგდიდის აფხაზეთის და ლეჩხუის სამღველოების წარმომადგენელ დეპუტატებს ცხრა თვით აღრე დაუდგენია, ვიდრე მე სენაკში წიგნის მალაზიას გავხსნიდი, რომ თავართქილაძის მალაზიაში, რადგან ძრიელ ძვირათ იყიდება წიგნები, ამ ზოროტების მოსახლობათ, ჩვენს სასწავლებელში დევალოთ რომელიმე მასწავლებელს სახელმძღვანელო წიგნების აღრიოდან გამოწერა და ქირათ 100 მანეთი დაუნიშნოთ წელიწადშიო*.

ბ-ნ ბესარიონ, როცა ამ გონიერ გააწვევეტების ამბევი გადმომცეს მე ოზურგეთში, გვიეგე, რომ სამეგრელოში ასეთი ამბებეზხდებოდა, ამასთან ე-კლდი, რომ ზოგიერთი შინაური და გარეული სამშობლო ენის აღმოაგებრას ცდილობდნენ, ამის გამო ეთეებქე სენაკში წიგნის მალაზიის, სტამბის და სამკითხველოს დაარსება. 1892 წლის 22 აგვისტოს ნებართვა აელიე და სექტემბრის 11 წიგნის

*) არ უმასწავსთ, რომ ამქრავა ქრისტეს შექვეტე გამომწდაო?

მალაზია გავხსენი. იხილე „ივერია“ № 202 წ. 1892
 ეგ ხომ ასეა, მაგრამ თუ გინდა დაუგეროს მკო-
 ხელო და მე სენაკში ვიყავი, ერთი წლით ადრე,
 როგორც თქვენ ამტკიცებთ ამას, სამღვდლოებამაც
 დაადგინა გონიერა გადაწყვეტა: ჩვენ დაველოთ
 მასწავლებელთა წიგნების ყიდვა-გაყიდვას. ჩვენ ეი-
 სარგებლებით“ და სხ... ეგ გონიერა გადაწყვეტა
 პა, რატომ სამოსწავლო რჩევამ 1892—1893 და
 1893—1894 სასწავლო წლებში არ აასრულა? ამის
 დამტკიცება და თქმა ხომ არ შეიძლება (თქმა
 კი შეგიძლია), რომ 1892 წლის 11 ეკენისთვიდან
 ერთი ცალი წიგნიც არ გამოუწერია არცერთს
 თქვენთაგანს, არც რუსეთიდან და არც თფილის-
 ქუთაისიდან? რაც შეეხება ამ სასწავლო წელში
 თქვენ თვითონ ბრძანებთ, რომ გონიერა გადაწყვე-
 ტალების შემდეგ თავართქილადე იაფთ ყიდის? მაშ
 რატომ აღუტყდალეთ თქვენს განყოფილებაში
 ბავშვებს მალაზიაში სიარული და სახელმძღვანელოს
 ყიდვა? მე ვასახებლებ მოწამეთ ბ-ნს ზედამხედველს
 სასულიერო სასწავლებლისას, ინსპექტორს და საბ-
 კორს წევრს, მასწავლებელს, სტ. ძიმიტარიშვილს,
 რომ გასულ წლებში და წელსაც სასულიერო სას-
 წავლებელს მიქონდა ჩვენგან „Русское Слово“ I
 ყლით 36 კ., „დედა ენა“ ყლით 36 კ., Рус. Слово
 II ყლით 50 კ. რეგულები 4 კ. აგრეთვე რუსული
 წიგნებიც თვის წარწერილ ფასათ იყიდება ჩვენს მა-
 ლაზიაში, როდესაც თქვენ ნაცვლათ 36 კ. „დედა
 ენა და“ და Русское Слово* 45 ყლით, „Челцово“
 Законъ Божій ნაცვლათ 22 კ. 25 კ. ჰყიდეთ,
 ეოლბერის Русская Рѣчь III ნაცვლათ 65 კ.
 70 კ. მოკრეფით. რეგული 5 კ. და სხვანი და სხვა-
 ნი. წიგნის მალაზიიდან მეტ იაფთ შეიძლება, ან
 თქვენგან მეტი სიძვირე? თქვენ კი მართალსავეთ
 გაიძახით თავართქილადის ბოროტი მოქმედების გა-
 მთა საღვდლოების გადაწყვეტილების თანხმით ბი-
 ბლიოთეკარმა, სასულიერო სასწავლებლის მასწავ-
 ლებელმა სპ. მატარაძემ გამოიწერა ქუთაისის და
 თფილისის წიგნის მალაზიიდან ყოველგვარი სახელ-
 მძღვანელო წიგნები, რეგულა, ყარანდშები და სხ.
 და სხ... ყიდის სასწავლებლის ბიბლიოთეკაში სამა-
 რთველოს დაწესებულ ფასათ და მოგება სამღვდ-
 ლოებას რჩებაო“. — ეგ ვახლავს ჩემო კარგო, იმ
 დროის დადგენილება, რა დროშიაც მე ახალ-სენაკი
 ნახულიც არ მქონებია და სამღვდლოება 100 მა-
 ნეთს სასწავლებლის წიგნ-საკაის მოვლისთვის
 აძლევს და აძლევდა და არა წიგნების ყიდვა-გაყი-
 დისთვის. მხოლოდ რა კი მე და თქვენ შორის
 პირაღმა ინტერესებმა იჩინა თავი, იმიტომ რომ მე
 ეყრ მოეთმინე თქვენი იმ გვარი მოქმედების გა-

მოუმღვანელობა, თქვენ მეტი ვერაფერი შეიძ-
 ლით და ბ-ნს მატარაძეს, თქვენს სახლში მყოფს და
 მღვდელს, დაეალეთ, რომ სახელმძღვანელო სას-
 წავლო წიგნების ეკარება ხელ-ახლა დაწყო თან-
 ხმით სამღვდლოების დადგენილებისა. აგრეთვე თქვენ
 დაიბარეთ იმ პატარა მოსწავლე ქართველებისათვის,
 რომელშიაც თქვენ და თქვენი მფულეო ირისებო-
 ლით მასწავლებლათ, ყოველივე სახელმძღვანელო წი-
 გნები. აგრეთვე გამოუცხადეთ პატარა მოსწავლეებს
 თქვენსას და საქალებს სასწავლებლისას, წიგნის მა-
 ლაზიაში არ იყიდეთ, ხოლო რაც დაეკირდეთ ჩვენ
 მოკიდითო და სხვა... მე მიიხრა ორმა სამმა მო-
 სწავლემ: რა ექნა, ბ-ნო, „ფიტილის“ მეშინია, თვარა
 აქ ვიყიდო, რადან აქ უფრო იაფიაო“ და სხ...
 შეიძლება, რომ სულ ამ საქციელის ბრალია, რომ
 თქვენ თქვენი მფულეოანა ამ სასწავლებლიდან ახლა
 დაკითხოვს შუა სასწავლო წელში, თვარა რა იყო
 მიზეზი ამ დროს სასწავლებლიდან დათხოვია?..
 დღეს ყველას კარათ აქვს შეგნებულო, რომ პატა-
 რა ბავშვებს ამღვრდელს სულ სხვა გვარი ხასიათი
 და საქციელი უნდა ქონდეს... აბა, რა სიკეთე უნდა
 შეიძინოს ბავშვმა იმ მასწავლებლიდან, რომელიც
 ეუბნება ამა-და-ამ კაცს სახელი რომ აწერია რეგ-
 ულზე, იმას ნუ იყიდითო, ხოლო როცა თქვენ
 გამოგვლევათ და მოგაქვთ ის თქვენ მიერ ერთხელ
 დაგომბილი რეგული და გამოამყიდევს, ფირმის*
 (фиткетъ)-ს უტყლით, ესე იგი ზედ თთორს ქალაღს
 აკრათ და ბავშვებს აძლევთ, მხოლოდ შემდეგ ამას
 ბავშვებც ტყობულობს და გავაცხაში მოადის? რო-
 ცა მასწავლებელი ამ გვართ იქცევა მოსწავლესთან,
 ვითომ მისი აღზდილ-გაწერთვილი მოზარდი თაო-
 ბა სიეთეს დაგვყარა? — როგორაც არა მეკერა.

შესარჩინა ესეც არ მექმარა და ამბობს „თა-
 ვართქილადეს ბიბლიოთეკის დარდი არ აწუხებს,
 მხოლოდ ეკრძო ანგარიშებო“. რომ ბიბლიოთეკას
 თანაუგზინობდეს, რატომ გამოუყეტა კრემიო“ და
 სხვა... აქ კი ცოტა არ იყოს, აღლევებაში მოვდი-
 ვარ და ძალაუბნებურათ მეც გულით უნდა გავიმე-
 ორო ჩვენი პოეტის გულიდან ამოხეთქილ-ამოკენე-
 სილი სიტყვები:

„ოჰ, რად არ ძალ-მიძს,
 მთლად ცრემლათ ვიქცე,
 გავხდე მდინარე აღჭაფუბლილი
 და ვადარეცხო, რაც ქვეყანაზე
 ბოროტებმა დაამყარებულნი!“

„ბიბლიოთეკის დარდი არ აწუხებდა, თვარა კა-
 რსაც არ ეამოუყვტდაო“. — განა მართო ოთხი კე-
 დლით შეიძლება ოთახს საკითხველო დაეთქვათ?

სამკითხველოში გაზეთი, ყურნალი და წიგნები არ უნდა მოდიოდეს? ამ 1894 წელში იანერის 22-ს რომ წერილი მოგწერათ ბ-ნმა მიხაილ დიდებულისძემ და გთხოვათ სამკითხველოში თვეში წერილი გართ და მიზმადი სამკითხველოს შესახებ მოვილაპარაკოთ, თქვენ მოიწერეთ ქუთაისში მივიღებო „110 ИЛИ ИЛИМЪ ДЪЛАМЪ.“ და არ წასულხართ არც იმ დღეს, არც მეორეს და არც მესამეს აი, იმ პატივეცემულ საზოგადოებასთან, რომელშიაც ერია ბ. ბ. შ. დიდებულისძე, ე. შავარდენაძე, ტ. კალანდარიშვილი და მთელი სემინარიელები, შემოგივლიათ, რომ ამ 1894 წლის განმავლობაში ამ ბიბლიოთეკის სახლს, რომელშიაც 60 მანეთი უნდა მიეცე, მე საკუთრათ

მიეცემ და სამკითხველოს ოთხი-ხუთი გაზეთ-ყურნალი დაუბარეთ და მოხედეთ-მეტეი. აგრეთვე ჩემ მძას დაუბარე, რომ შუა თებერვლამდე თუ გაზეთები გამოუწერონ სამკითხველოს, თვარა დაკტეთ-მეტეი, აბა, დამისხედეთ, რომელი გაზეთი მოდიოდა სამკითხველოს? წიგნები ხომ არ იყო და არა. მაშ რა გვეთქვა მკითხველისათვის? მოდიოდნ და გვეკითხებოდნ: გაზეთები სად არისო და იხსოდნ: აბა, რის სამკითხველოა თქვე დალოცვილოვო და მიდიოდნ.

კ. თავართილაძე

(შეზღვევი იქნება)

„კეკელის“ ფოსტა

-ნი მღვ. სატიშვილს. თქვენი ბაასი ხელაძესთან საკმაოთ გამოარკვა; ამიტომ მეტი არც ერთის მხრით აღარა დაბეჭდებარა.

ახლაგაზდაჭრთვულს. რედაქციიდან მალე მოგივათ წერილი.

სიღ. ს — მეს. თქვენი სტატეები მალე დაბეჭდებამ. ქ. გ — რს. ჩ — ღს. თანაგრძნობისთვის გმადლობთ. რასაც კარგს იმოქმედებთ, თუ ჩვენ არა, შთამოგება და გიმადლებსთ. თქვენი ისტორიული პოემა მალე დაბეჭდებამ „კეკელში“.

რედაქტორ-გამამცემელი ან. თ.-წერეთელისა.

განცხადებაანი

ქართული თეატრი

ოთსშაფათს, 11 იანვარს 1895 წ.

„ქართული წარმოდგენების მმართველო აშანავაბის“ დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება

ქ-ნ საფაროვის და ავლოვის მონაწილეობით

„ბენეფისი 3. ს. ალექსანდრე-მესხიანის“
პირველათ ახალი პიესა

ვისი ბაკალია

დრ. ვ ზოქ.

კ. შამაძეს მონაწილეობით

II

რომ იკადრე ჩემი გულის დარღები

კომ. 2 მოქ. მ. საფაროვის

მონაწილეობას ღებულობენ: საფაროვისა, ავალოვისა, ჩერქეზიშვილისა, მაქსიმიძისა, გამყრელიძისა, ტარილოვისა და სხ. ბ-ნნი აღექსივე-მესხიევი, აბაშიძე, სვიმონიძე, გამყრელიძე, გედეანოვი, შათირიშვილი, კანდლოკი, მარჯანოვი, ადამიძე, გუნია და სხე.

ადგილების ფასი ჩვეულებრივია

შევირდებისათვის ადგილები ლოკებს უკან 65 კ.

დასწყისა სწორეთ 8 საათზე.

შხადლება წარმოსადგენათ: „მუშაკი და ნებიერი“
ღრამა 4 მოქმედებათ და „რევისორი“ კომ. გოგოლისა

რევისორი აღმინისტრატორი
კლ. ალ.-შესხიშვილი კლ. გუნია

ქუთაისის თავად-აჯანაყთ სააღმკურნალო-მამულო განიხილ გეგმობა

საყოველთაოდ აცხადებს, რომ ამ ბანკის წესდების მე-18 § მალთ. ქვემო აღნიშნულ რიცხვებში ბანკის გამკეობის სადგურში საზოგადო ვაჭრობით გაუიღულ იქნებიან სხსეებულს ბანკში დაკორაჟებულნი უმრავნი მამულნი ქვემო აღნიშნულთა ჰირთა, შესხვედრ გარდასახადთა შემოუტანლობისა კამო.

გაუიღვა მოიხმობა მხოლოდ იმ მამულებსა, რომელთა შემატრონიენი, თანხმად ბანკის წესდების მე-19 §-ისა შეავსებენ ბანკის გადსახადს და თან განცხადებთა ხარჯებს.

ვაჭრობა დაიწება ქუეო მოკვანილის თავნი ფულიდან ზედ დამატებით სხვა-და-სხვა შემუგსებულის გარდასახადისა, მამულის განსახილდათ დანიშნაზე ხარჯებისა და, საზოგადოდ; ეველა იმ ფულისა, რომელიც ბანკს თავისნი მოგალის სამეციეროდ დაუსარჯავს; ბანკის სხგრვლივი ვალის თავნის მოხმობა შეიძლება ჰმვე ბანკის გირაოს ფურცლებით, რომელნიც მიიღებიან სახელდობრივის ფასისსემებრ მანეთი მანეთად და ხერეთვე შეიძლება გედატანილ იქმენ შეიღველს; სოლო ვადაზე განსახადი და სხვა გვარი ბანკის სახვედრო ფული უნდა შემოტანილ იქმენ ნაღდად.

ვისაც ვაჭრობაში მოხაწილეთობის მიღება სურთ, მათ შემუღიათ განსახილდათ მამულთ აღწერილობის და საბუთების განხილვა ბანკის სამმართველოში.

თუ ეს ვაჭრობა არ შესგვა, მამინ, ბანკის წესდების 24 § სეფუძველით, ინიშნებ, მეორე და უგანასქელი ვაჭრობა, 15 თებერვალს 1895 წელს.

ვაჭრობა მოხდება მ-ს თებერვალს 1895 წ.

18⁷/₁₂ და ფლიანნი სხსენი.

ქ ქუთაისის

დასკველისა მიხილ ერასტის ძის: ორპირის ქუჩაზე ორი ორ-სართულიანი ქეთიკირის სახლი და მიწა 312 კვადრ. საყ. თავნი ვალი 785 მ. 8 კ. შეს. გარდ. 453 მ. 90 კ., სულ 1241 მ. 98 კ.

მემკვიდრეთა ჩარქოკისა ელი-საბედ სიმონის ასულის: გეკუთის ქუჩაზე ერთ-სართულიანი ქეთიკირის დუქნები სარადუით და მიწა 103¹/₂ კვადრ. საყ. თავნი ვალი 157 მ. 52 მ. შეს. გარდ. 291 მ. 18 კ., სულ 448 მ. 70 კ.

დასამეთო: ნესტორ და სამსონ მიხილის ძეთა: სათავადო ქუჩაზე ორ-სართულიანი ქეთიკირის დუქანი და მიწა 20 კვადრ. საყ. თავ. ვალი 279 მ. 16 კ. შეს. გარდ. 272 მ. 82 კ. სულ 551 მ. 48 კ.

მემკვიდრეთა ჩარქოკისა ნატალია სირილონის ასულის: ნიჭარაძის ვადასხვევეში ორი ხს სახ. ლები მიწით 494 კვად. საყ. თავ. ვალი 195 მ. 5. 46 კ., შეს. გარ. 116 მ. 85 კ., სულ 312 მ. 31 კ.

ალიბუკოვა, იოსებ, აღექსანდრე ივანე ზეთისოვარის ძეთა: ლევან-შოვის ქუჩის შესახვევეში ორ-სართულიანი სახლი და მიწა 1270 კვად. საყ. თავ. ვალი 268 მ. 52 კ., შეს. გარ. 90 მ. 48 კ., სულ 299 მ.

ჭავჭავაძის სიკო ხიტუს ძის, და ქოთავასი ზოსიმ მიქელის ძის: ორპირის ქუჩაზე ერთ-სართულიანი ქეთიკირის დუქნები და მიწა 203 კვად. საყ. თავ. ვალი 347 მ. 94 კ., შეს. გარდ. 148 მ. 79 კ. სულ 496 მ. 73 კ.

კოპასიმის აღექსი სიმონის ძის: ბალახვანის ქუჩაზე ერთ-სართულიანი ხს სახლი და მიწა 455 კვადრ. საყ. თავ. ვალი 87 მ. 3 კ.

შეს. გად. 53³/₄ მ. 85 კ. სულ 140 მ. 88 კ.

ჩოგოვასის ვასილ ოკროპირის ძის: ორპირის ქუჩაზე ერთ-სართულიანი ხს სახლი და მიწა 479 კვადრ. საყ. თავ. ვალი 104 მ. 12 კ., შეს. გად. 36 მ. 60 კ. სულ 140 მ. 72 კ.,

ლორთქიფანიას ნიკოლოზ გიორგის ძის: მესხეთის ქუჩაზე ერთ-სართულიანი ხს სახლი და მიწა 667 კვადრ. საყ. თავ. ვალი 382 მ. 31 კ., შეს. გად. 191 მ. 37 კ., სულ 573 მ. 68 კ.

შესუკისა ბესარიონ ვასილის ძის: ნემცის ქუჩაზე ორ-სართულიანი ქეთიკირის სახლი და მიწა 309 კვად. საყ. თავ. ვალი 746 მ. 78 კ., შეს. გად. 807 მ. 71¹/₂ კ. სულ 8270 მ. 49 კ.

რუსისა ლევან გიორგის ძის: ორპირის ქუჩაზე ორ-სართულიანი ქეთიკირის სახლი და მიწა 461¹/₂ კვ. საყ. თავ. ვალი 127 მ. 74 კ., შეს. გად. 61 მ. 35 კ. სულ 189 მ. 9 კ.